**KÜRTI PÉTER**

## Országos lovas stratégiai intézkedések Heves vármegyében a hosszú 19. század végén

A 18. században a modern katonai stratégia alapjaiban változott meg. A hadvezetésnek az ütőképes, gyors mozgású hadtestek mellett, szüksége lett a technikai fejlesztések logisztikájára is. A modern hadvezetés számára nélkülözhetetlen szervezési munkát jelent a logisztika, a megfelelő ellátmány raktározása és időben a harctérre való juttatása. A sikeres hadsereg szervezése a tartalékgazdálkodásra épült, azaz az ellátmány egy éves szükséglete azonnali eléréssel raktározva volt. A folyamatos háborúk azonban kimerítették a remonda (pótlovazási) tartalékait, azaz biztosítani kellett az ellátás folyamatosságát. Ezen okból, Csekonics József lovassági százados tervezetének szellemében, az uralkodó 1784 decemberében állami ménes alapítását rendelte el: „… *hogy Magyarországban tulajdon Tsászári királyi ménes is, mely, mint egy magvető helye légyen a jelesb termetű, s tartósabb erejű lovaknak, minden idő halasztás nélkül fel állítassék, arra rendelvén amaz, Arad Vármegyében fekvő Mező Hegyes nevű alkalmatos pusztát.*” [1]. A ménesbirtokon szigorú előírások betartása mellett, zajlott a munka: Egy katonai irányítás alatt lévő szervezet felügyelte a folyamatokat, és a katonai hagyományok és szigor előnyeit kihasználva sikeresen működött.[2]

A vizsgált katonatisztek egy új katonai egység, a „*méneskar”* állományhoz tartoztak. Tekintettel arra, hogy a méneskari tisztek lótenyésztési és egyéb munkájukkal évtizedek alatt a katonaság – így a tisztikar számára is – a megfelelő ló biztosításának feladatát látták el, az önálló egység a „huszárság huszársága” volt. Kutatásaim alapján azt mondhatom, hogy a méneskar magasan képzett, 2-3 diplomával rendelkező, más huszáregységhez képest átlag feletti százalékban, arisztokrata származású tisztekből állt. Az alapítástól az 1946-os feloszlatásig ez a tisztikar elsősorban a magyar lótenyésztés szolgálatában állt. A magyar lovaskultúra megteremtését, a híres, nagy, magyar lófajták tenyésztését köszönhetjük nekik. E feladatukon túl a növénytermesztésben, az állattenyésztés egyéb feladataiban, továbbá Bécs húsellátásának szervezésében is jelentős szerepet vállaltak. A következőkben látni fogjuk,

[1] Hecker Walter: A bábolnai arab ménes 2014. Bábolna.: 10. A forrás a II József alapító okirata alapján

[2] Csekonics József: Praktische Grundsätze die Pferdezuch betreffend. A lótenyésztés gyakorlati alapelvei Pesth. 1910.

hogy társadalmi, ill. gazdasági téren hogyan integrálódik a méneskar a társadalom civil és vezető rétegébe.

A szolgálati helyek (1. sz táblázat) alapján a Magyar Cs. és Kir. katonai ménesbirtokok (Mezőhegyes, Bábolna, Kisbér) a méntelepi-osztályközpontok (19 település) és a ménesosztályokhoz tartozó fedeztetési állomások (948 db) gyakorlatilag lefedik a magyar királyság területét a századfordulón. Erre a lefedettségre szükség is van, hiszen a méneskari tisztek fő feladata a birodalom számára szükséges ló utánpótlás biztosítása, a megfelelő génállományú és lajstromozott[3] fajta és egyed dokumentálása.

Jelentős és tiszteletet kiváltó eredménye a méneskarnak, hogy – speciális módon – a költségvetését részben önállóan finanszírozza, azaz bevételeket produkál. Ez egy katonai alakulatnál példa nélküli, ezért nemcsak a katonai társadalomban, hanem az ország vezetői részéről is elismert, következésképpen kiemelt figyelmet kap a tevékenységük. A 2. táblázatában az állami költségvetés méneskarra vonatkozó „Sommázatát" gyűjtöttem ki az 1870-1918 közötti időszakra. A bevételeket a lóértékesítésből generálják. Nemcsak a magyar piac kiszolgálását, azaz a hadsereg remonda igényét elégítik ki, hanem jelentős exportértékesítést is végeznek. A lótenyésztés sikerének tekinthető, hogy bár a katonai kiadások folyamatosan emelkednek, mégis egyenesarányú bevételt generál – a tisztikar, arányait tekintve 40-50 % körüli mértékben.

Jelen tanulmányban azt szeretném bemutatni, hogyan kerülnek be a méneskari tisztek, tevékenységük fontossága révén, a gazdasági és társadalmi elitbe, ill. hogyan válnak stratégiai elképzelések végrehajtóivá. Sikereik elismerésére példa, hogy az 1898 évi párizsi expón a delegáció négy Grand Shampionat,[4] két Shampionat, további négy arany, két ezüst és két bronzérem elismeréssel lett gazdagabb, melyeket a lovakkal, ill. az azt követő értékesítésekkel nyertek el[5] A magyar lótenyésztés nemzeti érdekké vált, a Földművelődésügyi Minisztérium szakmai irányításával stratégiai jelentőségű kezdeményezéseket indítottak el a 19. század fordulóján.

Minőségi lovak tenyésztése többek között a remonda és a hadi érdekek miatt is szükségessé vált. A sereg 54 lovasezredének lóigénye békeidőben évi 70 000 darab, míg háború idején ennek a többszöröse. Adataim szerint az első világháború kitörésének, azaz a Rudolf főherceg elleni merénylet és a hadüzenet megküldése között eltelt közel egy hónap, ideje, a hadi felkészülésre kellett, hiszen a hadüzenet megküldésével egyidejűleg a méneskar

[3] A méneskarnál vezetik be a lovak fedeztetési és tenyésztési eseményeit, azaz a egy-egy egyed ás egy-egy fajta származási előzménye, a pedigré teljes kortörténeti dokumentálása a méneskar munkájának köszönhető.
[4] a világkiállításon adományozott érem „Nagy emlékérem" és „Emlékérem"
[5] Hecker Walter: A bábolnai arab ménes 2014. Bábolna, 95.

szinte azonnal 500 000(!) ló kiállítását biztosította, azaz az átlagos évi lóellátmány több mint hétszeresét[6], és ehhez alig három hétre volt szükség.

A kiegyezést követően a tisztikar személyi állománya a közös hadügy alá tartozott, a tevékenységüknek szakmai irányítása azonban az agrárügyekkel foglalkozó minisztérium külön létrehozott lovas ágazatához tartozott.[7] A minisztérium kezdeményezését valamennyi régióban megvalósították, azonban e tanulmány a Heves vármegyei alispáni iratok,[8] valamint a gyöngyösi méntelepről szóló levéltári dokumentumok alapján kívánja bemutatni, az egyébként országosan valamennyi régióban elvégzett munkát.[9] Az országos szervezeti struktúrát bemutató 1. sz. táblázatban látható, hogy a meglehetősen kis létszámú méneskar tisztjei összesen 948 fedeztetési állomást felügyelnek. A fedeztetési állomásokon természetesen nem szükséges a méneskar főtiszti jelenléte. A tisztek és segédtisztek számára kötelező egy speciális méneskari szakmai továbbképzés. A sorállomány tekintetében, vagy a helyi lovas-laktanya állománya, vagy ha ilyen nincs, akkor a méneskar sorállománya adja a személyzetet, akikkel, a katonai alapkiképzés mellett, a ménesi feladatokra való felkészítést is elvégeztetik. A méneskarnál tradíció a lovakhoz értő civilek foglalkoztatása, így például a csikósok méneskari foglalkoztatása már az 1840-es évektől dokumentált.[10] A 948 fedeztetési állomás egyike Gyöngyösön van. Heves vármegye területileg a Nagykőrösi parancsnoksághoz tartozik. Gyöngyösön van huszárlaktanya, ahol jelen van a méneskari tisztikar is. A prozopográfiai vizsgálatom hiányosságai ellenére úgy tűnik, hogy karrier szempontjából a Gyöngyösön eltöltött szolgálat Bábolna parancsnokainak egyfajta előszobáját jelenti.[11]

A századfordulón a magyar ló értékének növelése nemzetgazdasági érdek. Ugyanakkor nagy feladat, hogy a pillanatnyi viszonylagos békeidő (1894-1905) ellenére, a független mezőgazdasági és a közös királyi hadügy hogyan tudja megoldani a jelentős lóutánpótlási feladatokat. Persze az „európai béke”, a szövetségi rendszerek változásai, a nemzetpolitikai érdek árnyékában, e korszak a háborúra való készülődés szunnyadó, felszín alatti korszaka. A Monarchiának az európai két pólus kialakulása, Magyarország germán érdekközössége, valamint a centrum-országok gazdasági hatalmából adódó politikai

[6] A háború alatt a méneskar által biztosított remonda évi 750 ezer darab, míg az utolsó évben 970 ezer darab fölé emelkedett

[7] A szerző 2018-ban megjelent bevezető tanulmány 10. oldalán külön részletezve Kürti Péter: Egy elfeledett tisztikar. A méneskari tisztek tevékenységtörténete, bevezető tanulmány XXXIII OTDK 2016. Pécs

[8] Magyar Nemzeti Levéltár, Heves Vármegyei levéltár IV/.404/a.

[9] Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltár IV/.101

[10] A szerző 2019: A méneskari tisztek az 1848-1849 forradalom és szabadságharc alatt c. tanulmányában In.: História Nostra 2019 /IV. 2019. Eger

[11] Bábolna legendás vezetője Fadlallah el Hadad Mihály négy évi gyöngyösi parancsnoki beosztás után kerül Bábolnára, majd haláláig a ménesintézet parancsnoka lett.

előnyeinek a Habsburg-Magyar Monarchiára gyakorolt negatív hatása, és nem utolsó sorban a balkáni érdekek összefeszülése, a hadvezetés számára komoly kihívást jelent.

Tekintettel a ló katonastratégiai fontosságára, a hadszintér és a háttérország közötti logisztikai feladatok megoldására, a kormány a remonda biztos utánpótlására feladatokat generál, melybe delegálják a méneskart. A feladat megoldását négy lehetséges, a civileket is bevonó, stratégiai pontban képzelik el, melyről törvény is születik:

1. Tenyészkerületeket hoznak létre az 1984 XII Tv alapján, amibe bevonják a már meglévő és működő úgynevezett „*Gazdasági egyesületeket*", melyen belül „*Lótenyésztési bizottságokat"* alapítanak, delegálva a helyi illetőségű parancsnokságról a méneskari tiszteket.
2. A tenyésztők, magánménesek és a kistermelő parasztok részére „*kanca és csikó díjazásokat"* rendeznek, mai értelemben ez egyfajta kisebb terület tenyész-szemléje. A minőségi lovat előállító magántenyésztő elérhető lesz és regisztrálható – ez a lajstromozás a méneskar alapfeladataihoz tartozik gyakorlatilag az alapítása óta –, másrészt a minisztérium által fizetett jelentős pénzdíjazás miatt motivált lesz a tenyésztő. A szakmai elismertség okán jövedelmező és biztos értékesítési csatorna jön létre a katonaság és a tenyésztő között.
3. *„Lóavató bizottságok"* -at állítanak fel minden törvényhatóság területén, gyakorlatilag járási szinten, ahol jelentős személy lesz a méneskartól delegált szakértő tiszt, és nem utolsó sorban
4. „*Katonai lóvásárokat"* tartanak a remonda biztosítására.

Mindezen célok eléréséről és annak eredményességéről a magyar Cs. és Kir földművelődésügyi miniszter, Darányi Kálmán 1901. februári 43614. iktatási számú körlevelében „*valamennyi törvényhatóságnak"* címezve a következőket közli: „*A mezőgazdaságról szóló 1894 évi XII. Tv. C.24 §-a feladatommá tette, hogy a lovakra nézve, a tenyész kerületeket, a törvényhatóság meghallgatás után megállapítsam. Ezen nagy fontosságú és az országos lótenyésztésre kiszámíthatatlan befolyással bíró elhatározásomnak alapul szolgáló előmunkálatok egyik legértékesebb anyagául tehát a törvényhatóságok nyilatkozatai szolgálnak. Nem ismeretlenek előttem azon sokféle érdekek és nehézségek melyek mondhatni minden törvényhatóságban erre nézve fennforognak, és amelyek néha oly (*nem tisztán olvasható szó: szerző) *elkülönülnek, hogy kiegyenlítésük alig remélhető……. Mindazonáltal teljes bizalommal gondolok rá, hogy a komoly törekvés és az őszinte együttműködés meghozza a kívánt sikert, s nekem alkalmat nyújt, hogy ezen nagyfontosságú*

*közgazdasági ügyben, elhatározásommal mindenütt, évtizedekre kiterjedőleg a leghelyesebb tenyész-irányt jelöljem meg."*[12]

Darányi a nemzeti érdekre hivatkozva a magyar ló érdekében nemcsak a katonai ménesgazdaság, hanem a katonai utánpótlásra szolgáló civil tenyésztésben is próbál egyfajta nemzeti startégiát megvalósítani. A törvényhatóságok (alispáni hivatalok) a járási szintekig összegyűjtik és véleményeztetik a tenyésztők és a szakbizottságok által javasolt, régiók szerinti tenyésztési vonalakat. A levéltári kutatásaim alapján Heves Vármegye valamennyi szolgabíróságában – e jelentések jórész fennmaradtak – lefolytatják az eljárást, amit dokumentál a helyi lótenyésztési gazdasági bizottság ülésének jegyzőkönyve. Ezt küldik el a felsőbb hatósághoz.[13] Az összegzést a „*Heves megyei lótenyésztési bizottság elnökétől"* fejléces papíron küldik el közvetlenül a minisztériumba.[14] Ez alapján Graefl Jenő bizottsági elnök Poroszlón 1901. szeptember 14-i javaslatában a Heves vármegyét kettészelő „*Budapest-Miskolc állami úttól"*[15] északra hegyi – lipicai és kis nóniusz –, míg az alföldi területekre területeken az angol-arab, illetve a félvér lovakat tartja kívánatosnak tenyészteni.

A gazdasági bizottságokban, valamint a kanca és csikódíjazások fentebb részletezett munkájában végzett feladatok mellett a ménkari tisztek *a lóavató bizottságok* és a „*katonai lóvásárok"* szervezésében is részt vesznek, mint szakértők.

A katonai lóvásárok megtartásáról a Heves megyei levéltárban egy 1886 augusztusában nyomtatott plakát alapján kapunk viszonylag teljes képet.[16] A lóvásárt a Cs. és kir. közös Hadügyminisztérium hirdeti meg több helyen és időpontban, ahol a megfelelő kritériumok alapján kiválasztott lovakat a helyszínen, készpénzben – minden féle közvetítő kikerülésével – a katonai felvásárló bizottság azonnal megvásárolja. Ló típusra vonatkozó előírás nincs, azonban négy és hét év közötti, jó testi adottságú és „*túlságos használat által még nem rontott"*[17] remondát kívánnak megvásárolni. A közvetítők általi megfogalmazás arra enged következtetni, hogy a 19. század második felében újra lókereskedőkön keresztül kerülhettek a ménesbe példányok. A közvetítők kikerülésére irányuló törekvés megismétlődött a méneskar felállítását javasló Csekonics József korszakát megelőző időszakban is. Mária Terézia uralkodása idején ugyanis a katonai lószükségletet a királyi ház

[12] Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltár IV/ 404.
[13] A bizottságok jelentése alapján Hatvanban a lipicai és az anglo-arab; Pétervásárán a kis nóniusz és a lipicai; Egerben a nóniusz és a lipicai; Tiszafüreden a „nagyobb testű" lovak; Gyöngyösön a félvér lovakat jelentik kívánatosnak bevonni a tenyésztésbe.
[14] Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltár IV. /404. 13/1901
[15] Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltár IV. /404. 13/1901
[16] Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltár IV. 9. d.9303/1886
[17] Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltár IV. 9. d.9303/1886

által megbízott zsidó kereskedőkön keresztül elégítették ki. A következmény: II. József uralkodásának idejére katonai célokra egyre kevésbé alkalmas, vegyes állomány. Ráadásul a civil tenyésztők részére a kereskedők, a haditanács és a kancellária késlekedésére hivatkozva, rendszeresen tartozást halmoztak fel. Igy a civilek egy idő múlva nem szívesen üzleteltek a megbízott kereskedőkkel. Csekonics és a későbbi tisztek, az „uralkodó ruháját" viselve, helyi és azonnali fizetéssel, jó vevőkörnek bizonyultak. Nem véletlenül tartom fontos kérdésnek, hogy a katonatiszt ruházata – legalábbis ebben az értelemben – a hatalom megjelenését mutatja. A ruházat, amit a császár is visel, hitelességet közvetít és bizalmat gerjeszt. Az azonnali fizetés a korrupció és a spekuláció kizárását jelenti. A méneskari tiszt és állományának – még a szabad legényekből álló csikósokat is a haditanács öltözteti – egyenruhája a státuszból adódó hitelességet biztosítja. Így lesz kerek és érthető a hatalomelméleti okfejtés, az egyenruha által adott jelzése a presztízs szintjének.

Visszatérve Darányi tervéhez, a Heves vármegyei jegyzőkönyveket ismertettem, de az ország valamennyi megyéjében ugyanezt az eljárást folytatják le, vagyis minden vármegye a méneskar helyi delegáltjával „*Lóavató bizottságokat*" , a mezőgazdászok „*Gazdasági bizottságokat"*, és katonai „*Ló-vásárokat"* tartanak a miniszter utasítása alapján. Az országos adatok alapján a kormány – és vélelmezhetően a katonai vezetés is – elégedetlen volt az eredménnyel. A lakossági (katonai ménesgazdaságon kívüli) bevonás nem volt sikeres. Itt kell megjegyeznünk, hogy a korszakban erőteljes a főúri ménesgazdálkodás is, amely állományt a méneskari tisztek ugyanúgy regisztrálják és számon tartják.

A katonai céloknak megfelelő lóállomány, a méneskar kitartó tenyésztői érdemének köszönhetően, a tudatos tenyésztésbe bevont vásárlás miatt, a 19. század első felében pár évtized alatt stabillá vált. A nagy magánménesek konkurenciát nem jelentettek a katonaság számára – főleg a Széchenyi által meghirdetett lovas stratégia után, főleg a kiegyezést követően A magánménesek saját maguk számára, egymás közti adás-vételre, vagy a megfelelő vagyoni helyzetben lévők igényeinek kielégítésére tartották méneseiket. Az azonban legkevésbé sem volt cél, hogy a honvédelem, vagy kibővített értelemben a hadsereg számára tenyésszenek. E magánménesek, vagy a szemet gyönyörködtető fogatok, vagy a már korábban említett társadalmi státuszt jelző nyereg alá tett ló látványát, vagy a kor divatjává váló versenyek számára működtetik istállóikat. Egy magánménes saját érdek alapján működik. Itt nincs közösségi, sőt nemzeti stratégia a tenyésztésben. Sem számát sem minőségét, valamint a használati értékét nem kell számon tartania a ménes tulajdonosának. Ezért is értékelendő, hogy a méneskari lóértékesítésből származó bevételek elérhetők, hiszen ebből az állapítható meg, hogy az exportot jórészt a méneskar bonyolítja.

A katonaság lóigénye speciális. Teljesen egyértelmű, hogy más az igénye a könnyűlovasságnak, mint a tüzérségnek, az ellátó századoknak, vagy a különböző beosztású katonatiszteknek. Egy katonalónál nem számít – hacsak nem tiszti/főtiszti díszelgés a cél – a fej vagy a nyak rajzolata. A katonaló használati értékét az igények kiszolgálása határozza meg. Az azonban kétségtelen, hogy a magyar ló és a méneskar világszínvonalú munkája azt jelenti, hogy nem csak megfeleltek a méneskar saját tenyésztésű lovai – alapítását követően, fennállása közel száz éve után – a katonai igényeknek, egyúttal szép kiállású erős és határozott karakterű állományt sikerült kialakítani.

A katonai igények kielégítését ki más ismerné jobban, mint az erre a célra nevelt és tartott méneskari tiszt? Éppen ezért tisztáznunk kell, hogy a valóságban mit is értünk a lóutánpótlás, azaz a remonda biztosítása alatt, illetve, hogy a méneskari tiszteknek e kiemelt feladatban mire kellett figyelniük.

A méneskar által tartott hatalmas lóállomány természetes elhullása miatt bekövetkezett hiányát elsősorban saját állományában tenyésztett csikóiból kellett biztosítani. Amennyiben ez nem volt lehetséges, a megfelelő lovak pótlását felvásárlással kellett megoldani. Ez a 19. század fordulóján Darányi miniszter levele szerint évente 4000 lovat jelentett.[18] A meghirdetett lóvásárok azonban sikertelennek bizonyultak. Darányi levelében megemlíti, hogy az 1902 évi vásárok „*összes eredménye alig negyedfélszáz lónak felvásárlásában nyilvánult*”,[19] ami nyilván nem pótolta az éves veszteséget. Ezért tettek kísérletet az ún. tenyész-kerületek megalakítására, illetve a katonai lóutánpótlás országos stratégiai szintű megszervezésére. Ennek utolsó pontja, hogy a fedeztető állomásokon további, fedeztetésre alkalmas állományt tudjanak bevonni. A „*lóavató bizottságok”* felállításával a civil tenyésztőknél lévő alkalmas állományt regisztrálták, ezek közül választották ki a katonai állomány új fedezőménjeit. A már korábban említett miniszteri körlevél e bizottságok felállítását éppen a sikertelen vásárok miatt írja elő. A feladat fontosságát jelzi, hogy maga Darányi lesz az, aki levelez a lebonyolító hatóságokkal. A lovakért a civil eladók jó árat kaptak az államtól (katonaságtól), ennek ellenére lehet, hogy a háborús készülődés miatt – nem volt megfelelő számú felvezetés, azaz alacsony volt a lókínálat, legalábbis a levéltári iratok alapján. Egy másik ok a magas kritériumrendszer lehetett, amelyet a méneskar a minőségi ló tenyésztésével kapcsolatban felállított. Az első világháború alatti ló-rekvirálás

[18] Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltár IV./a 9.d. 44913/1903
[19] Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltár IV./a 9.d. 44913/1903

adatai alapján békeidőben a minőség volt a szempont, hadiállapot idején azonban a mennyiség számított.

A Heves megyei levéltárban e „*katonai lóavató bizottságok"* időszaki jegyzőkönyveit átvizsgálva az állapítható meg, hogy a miniszteri kezdeményezés nem segített. A bizottságok elé felvonultatott mének, vagy nem feleltek meg a katonai kívánalmaknak, vagy számukat tekintve messze nem hozták azt a mennyiséget, amit a korszakban a lovak számát tekintve elvárható volt. Az 1903 évi összesítő jelentése szerint 16 lóavató bizottság összes ménjeinek száma 54 darab, ami járásonként az átlagos négy mént jelenti. Ha megfigyeljük a területeken tartott jegyzőkönyvek alapján a felvezetett lovak számát, akkor nyugodtan állíthatjuk, hogy az érdeklődés nagyon alacsonynak volt mondható.

A kutató számára azonban igen értékesnek bizonyultak a „*lóavató bizottságok*" jegyzőkönyvei. Heves vármegye, a méneskar szempontjából, a Nagykőrösi méntelep-osztály állományába tartozott. A méneskartól vezényelt tiszt innen került „bevetésre". Korábbi kutatások eredménye, hogy sikerült egy magángyűjtő tulajdonában álló, 1905-ben készült, az akkori méneskar teljes tisztikarát bemutató fotóalbumot digitalizálnom. A fotóalbumot a méneskar tisztjei és tisztviselői ajándékozták az akkor nyugalomba vonuló Lossonczy Mihály miniszteri tanácsosnak, aki 1895-től 1910-ig a minisztérium Lótenyésztési osztályának vezetője, azaz legmagasabb katonai és szakmai parancsnoka volt a tiszteknek.[20] Az album, a korszakban divatossá váló portréfotózással, megörökítette az utókor számára azon személyek vonásait, akik tevékenységének kutatásával foglalkozom. Így különösen izgalmas, amikor a jegyzőkönyvek alapján vezényelt Szabadhegyi Ákos[21] – 1903-ban még századosként említve – portréját megtaláljuk az 1905-ban készült, divatos ajándékalbumban. Így ő már nemcsak egy, a történelmi forrásokban talált „adat", hanem a vizsgált tisztikar tagjaként kutatott személy, akinek tevékenységébe bepillantást nyerhetünk.

[20] A minisztérium un. II. számú Lótenyésztési osztálya a kiegyezés után a független Földművelődésügyi, ipari és Kereskedelmi minisztérium szakmai irányítója volt a magyar lótenyésztésnek. Igy az osztályvezető miniszteri tanácsos gyakorlatilag a szakmai vezetője volt a méneskarnak. Miután a méneskari tisztek állományban a közös hadügyhöz tartoztak így a két minisztériumot az állományi tartozás és a szakmai munka miatt kölcsönös együttműködés főzte össze. A magyar lótenyésztés e sikeres időszaka azt bizonyítja, hogy kiváló kapcsolat alakult ki – legalábbis e katonai tisztikart illetőleg –, mely egészen 1918-ig sikeresen tudott működni.

[21] Csallóköz-megyertsi Szabadhegyi Ákos (1857-1924) méneskari tiszt szolgálatát különböző beosztásokban kezdte. 1895-ban a Cs. és kir. 9. huszárezred kapitánya. 1903 méneskari százados, 1910 őrnagy. 1918-ban vezérőrnagyként a Kisbéri katonai állami méntelep parancsnoka. (A kép forrása: magángyűjteményi Fotóalbum 1910.d Digitalizálva a szerző által 2017-ben.)

**Összegzés**

A 19. század végére a magyar katonai lóellátás a megnövekedett hadsereg igényei, illetve a háborús helyzet miatt egyre nagyobb számú ló kiállítását követelte meg az erre szakosodott ellátó egységektől. A magyar királyság területén a méneskari tisztek látták el ezt a feladatot. Az ország lóállományának nyilvántartása mellett, a saját szervezeti felépítés és tenyésztői rendszer miatt, a tisztek feladata a megfelelő remonda biztosítása, valamint – ahogyan azt majd tapasztalhatjuk az első világháború évei alatt – a hadsereg háborús ló igényének előteremtése volt. A tisztikar kiemelkedő tenyésztési sikerei miatt a szakmai és politikai vezetés lépéseket tett az irányban, hogyan tudná a civil lakosságot bevonni a katonai lóellátásba. Azonban sem a lóavató bizottságok, sem a lóvásárok, sem a csikóminősítések, de még a miniszteri rendeletek sem vezettek eredményre.

E tanulmányban a gyöngyösi méntelep méneskari szervezeti struktúrájának egyik méntelepe példájával, mintát adtunk a méneskari tisztek bevonásával történő magyar lótenyésztési stratégia, illetve a honvédelem igényeinek kiszolgálására tett intézkedések eredményeire. A mintavétel jól bizonyítja, hogy a civil tenyészeteket ebbe a munkába nem lehetett bevonni, azaz a közeledő világégés lóellátási feladatait a méneskarnak saját hatáskörében, mondhatni önmagának kellett megoldania. Ennek bemutatása azonban a következő tanulmány feladata lesz.